

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.39>

KSZTAŁTOWANIE SUKCESÓW SPOŁECZNYCH UCZNIÓW MŁODSZYCH W PROCESIE NAUCZANIA: METODYKA I WYNIKI BADAŃ

Alla Stryzhak

*studentka PhD, specjalności „Psychologia”, Wydziału Pedagogicznego,
Katedry Psychologii Praktycznej Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego
imienia M.P. Drahomanowa (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0001-8266-2013
e-mail: allavolodchenkostryzhak@gmail.com*

Adnotacja. W artykule podkreślono znaczenie wdrażania kształtowania sukcesów społecznych wśród młodszych uczniów w procesie nauczania. Przeanalizowano główne podejścia teoretyczne zagranicznych i krajowych naukowców dotyczące interpretacji pojęcia „sukcesu społecznego” jako pojęcia transdyscyplinarnego. Na podstawie teoretycznej analizy podejść do badania sukcesu społecznego ustalono, że sukces społeczny jest zjawiskiem strukturalnym zawierającym motywacyjne, instrumentalne, emocjonalnie behawioralne elementy, które tworzą strukturę sukcesu społecznego młodszych uczniów. W artykule przedstawiono ogólną strategię empirycznego badania kształtowania sukcesu społecznego młodszych uczniów, opisany zestaw narzędzi psychodiagnostycznych i algorytm określania ogólnego poziomu sukcesu społecznego. Na podstawie zbioru kryteriów wyróżniono trzy grupy uczniów w zależności od ich osiągnięć w zakresie kształtowania się składników sukcesu społecznego. Przedstawiono empiryczne badanie stanu początkowego powstawania składników struktury wyników społecznych uczniów młodszych. Perspektywy dalszych badań polegają na opracowaniu programu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego kształtowania sukcesu społecznego młodszych uczniów w procesie nauczania.

Słowa kluczowe: sukces społeczny; młodzi uczniowie; motywacja poznawcza; myślenie pojęciowe, rozbieżne; poczucie własnej wartości; orientacje na wartości; cechy wolicjonalne; inteligencja emocjonalna i społeczna.

FORMATION OF SOCIAL SUCCESS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE LEARNING PROCESS: METHODOLOGY AND RESULTS OF THE RESEARCH

Alla Stryzhak

*PhD candidate, specialty "Psychology", Faculty of Education,
Department of Practical Psychology of the National Pedagogical
University of Drahomanov (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-8266-2013
e-mail: allavolodchenkostryzhak@gmail.com*

Abstract. The article highlights the relevance of the formation of social success in junior high school students in the learning process. The main theoretical approaches of foreign and domestic scientists to the interpretation of the concept of "social success" as a transdisciplinary concept are analyzed. Based on the theoretical analysis of approaches to the study of social success, it was determined that social success is a structural phenomenon that contains motivational, instrumental, emotional and behavioral components that form the structure of social success of primary school children. The article presents the general strategy of empirical research of formation of social success of junior schoolchildren, describes psychodiagnostic tools and algorithm for determining the general level of social success. Three groups of students have been singled out by a well-founded set of criteria, depending on their achievements in terms of the components' formation of social success. An empirical study of the initial state of formation of the components of the structure of social success of primary school students is presented. Prospects for further research are to develop a program psychological and pedagogical support for the formation of social success of primary school students in the learning process.

Key words: social success; junior schoolchildren; cognitive motivation; conceptual, divergent thinking; self-esteem; value orientations; volitional qualities; emotional and social intelligence.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ: МЕТОДИКА І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Алла Стрижак

*здобувачка PhD, спеціальності «Психологія», Педагогічного факультету,
кафедри практичної психології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-8266-2013
e-mail: allavolodchenkostryzhak@gmail.com*

Анотація. У статті висвітлено актуальність здійснення формування соціальної успішності у молодших школярів, у процесі навчання. Проаналізовано основні теоретичні підходи зарубіжних та вітчизняних науковців щодо

трактування поняття «соціальна успішність» як трансдисциплінарного поняття. На основі теоретичного аналізу підходів до вивчення соціальної успішності було визначено, що соціальна успішність – це структурний феномен, що містить мотиваційний, інструментальний, емоційно-поведінковий компоненти, які й утворюють структуру соціальної успішності молодших школярів. У статті представлена загальна стратегія емпіричного дослідження формування соціальної успішності молодших школярів, описаний психодіагностичний інструментарій та алгоритм визначення загального рівня соціальної успішності. Виокремлено, обґрунтовано сукупністю критеріїв три групи учнів, залежно від їхніх досягнень щодо сформованості компонентів соціальної успішності. Презентовано емпіричне дослідження початкового стану сформованості компонентів структури соціальної успішності молодших школярів. Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці програми психолого-педагогічного супроводу формування соціальної успішності молодших школярів у процесі навчання.

Ключові слова: соціальна успішність; молодші школярі; пізнавальна мотивація; поняттєве, дивергентне мислення; самооцінка; ціннісні орієнтації; вольові якості; емоційний та соціальний інтелект.

Вступ. Проблема соціальної успішності загалом і зокрема процес її формування у період становлення особистості у молодшому шкільному віці, в останнє десятиріччя, у зв'язку з ціннісними трансформаціями у суспільстві, викликає все більше зацікавленості у сучасних науковців з різних дисциплін як трансдисциплінарне поняття. У вітчизняній психологічній науці є поодинокі дослідження та публікації стосовно проблеми успіху та успішності, але немає відповідних досліджень та публікацій з проблеми соціальної успішності, зокрема у молодших школярів. Різні аспекти феномена соціальної успішності теоретично і практично розглядалися зарубіжними (І. Зейвальд, Н. Розенберг, Е. Варламова, А. Збуцки, О. Дєєва, Н. Баранец, В. Пятуніна, Л. Казимирська, Г. Пономарьова, А. Бандура та ін.) та вітчизняними вченими (А. Ярема, Л. Бевзенко, Є. Савін, Л. Буркова, А. Сагалакова, Н. Соколовська, В. Москаленко, О. Митник та ін.).

Експериментально досліджено й визначено, що соціальна успішність впливає на: цілісність та гідність особистості (М. Бойченко, І. Зейвальд, Н. Розенберг та ін.); ефективну соціалізацію особистості (В. Пятуніна, Е. Варламова, С. Кожакіна, А. Збуцки, Н. Баранец, О. Дєєва, О. Грушин, Л. Казимирська та ін.); самоефективність особистості (А. Фомін, А. Бандура, А. Тугушева, М. Ganaie, О. Митник та ін.); оцінку досягнень особистості (А. Ярема, Є. Савін, Л. Бевзенко та ін.). У дослідженнях українських психологів визначено взаємозв'язок успішності: з інтелектом (М. Смільсон, Ю. Ільїна та ін.); з вольовими якостями (В. Москаленко, Є. Савін та ін.). У наукових працях, присвячених проблемі соціальної успішності, вчені підтверджують прямий зв'язок феномену з ціннісними орієнтаціями (А. Ярема, О. Дєєва та ін.); з соціальним інтелектом (М. Ganaie та ін.).

Соціальна успішність особистості будучи значною цінністю для соціуму в Україні, загалом стає своєрідним показником результативності процесу навчання. Основу сучасного підходу щодо формування успішної у соціумі особистості повинні складати психолого-педагогічні умови, які реалізують формування в учнів релевантних систем знань та навичок їх використання та задають зразки доброзичливих стосунків, гідної, вольової поведінки, ціннісних орієнтацій, сприяючи досягненням особистості. Це реалізується на засадах використання різноманітних впливів та психолого-педагогічних засобів щодо формування соціальної успішності. Такі психолого-педагогічні умови практично утворюють певну індивідуальну, знаннєву платформу для кожного учня, у середовищі якої, він не тільки спроможний вчитися мислити креативно та логічно, тобто визначено, послідовно, несуперечливо і обґрунтовано, а й успішно співпрацювати з іншими у життєвому просторі щасливого дитинства.

Вміння мислити характеризується здатністю визначати і усвідомлювати проблеми та пропонувати шляхи їх вирішення, аналізувати, синтезувати, порівнювати інформацію та вміти робити висновки. Вміння ефективно взаємодіяти з іншими, характеризується на нашу думку, вмінням конструктивно вирішувати конфлікти, конструктивно включатися в обмін ідеями, захищати свою думку у процесі спілкування, відповідати на питання по суті, адекватно сприймати конструктивну критику, оцінювати себе відповідно ситуації, розуміти свої емоції, поведінку та почуття інших, діяти у межах моралі.

Виняткового значення, процес формування соціальної успішності як інтегративне утворення особистості, набуває у період молодшого шкільного віку. Цей період називають сензитивним, оскільки у дитини починається: розвиток «Я-концепції»; освоєння соціальної ролі «учень»; розвиток довільності психічних процесів; поява внутрішнього плану дій; розвиток рефлексії, самооцінки; відбувається підпорядкування мотивів та емоційний відгук на навчально-виховний вплив (Л. Божович, М. Боришевський, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Максименко, Л. Співак, Л. Москаленко, О. Митник та ін.). Для впровадження психолого-педагогічних умов формування соціальної успішності та шляхів їх забезпечення, варто мати уявлення про експериментальну структуру соціальної успішності молодших школярів та психодіагностику її компонентів.

Аналіз дослідження проблеми. Основні наукові дослідження успіху і невдачі почалися в 1930-х рр. минулого століття та мали непрямий характер щодо відомостей про психологічний зміст досліджуваного явища, бо були отримані у результаті вивчення інших психологічних явищ (рівня домагань, емоцій, мотивації досягнення). Не всі психологічні словники у своєму змісті мають визначення сутності поняття «успіх», але у більшій мірі це поняття має позитивне, психоемоційне забарвлення, і розглядається як позитивний результат праці, діяльності, здобуток, доробок (Войтко, 1976: 175). У психологічному дискурсі вчені намагалися дізнатися передусім про якісний процес, який виражає сутність психічного у взаємовідносинах категорій «досягнення» і «успіх» (Hornby, 1983: 6). Певні дослідження хоча і носили опосередкований характер, але мали велике значення для розвитку означеної проблеми у цілому.

Слід відмітити, що не існує загальноприйнятого наукового визначення поняття «соціальна успішність» як психологічного утворення, хіба що поодинокі конотації. Термінологічно поняття «соціальна успішність» складає термінополе категорій: «успіх», «соціальний успіх», «успішність», які у науці ототожнюються, позаяк не диференційовані і мають трансдисциплінарний характер розвитку.

У наукових дослідженнях поняття «успіх» є об'єктом уваги вчених у кількох аспектах: як почуття, що відіграє ключову роль у психічному розвитку індивіда (Бех, 2015: 638); як спрямованість особистості до самореалізації (Ільїна, 2010); як психоекологічний засіб посилення психолого-педагогічного впливу на становлення особистості; як механізм діяльності, що супроводжується певним гармонійним станом та призводить до досягнення результату у значимій для особистості діяльності. Неоднотайність наукової думки щодо осмислення поняття «успіх» полягає в розумінні за Н. Батуриним по-перше, що успіх пов'язаний з об'єктивною оцінкою результату діяльності іншої людини, по-друге, що успіх пов'язаний з суб'єктивною оцінкою власної діяльності і по-третє, що успіх відноситься до стану людини в момент досягнення високого результату (Батурин, 1999: 6-7).

Якщо звернутися до тлумачного словника, то покажемо буде те, що поняття «успішність» включає в себе поняття «успіх» (Ожегов: 1987: 729). Але деякі вчені все ж таки розрізняють ці поняття і визначають успіх як об'єктивну подію, а успішність як суб'єктивну оцінку його значущості (Головчанова, 2010); успіх як об'єктивні досягнення в конкретній діяльності, успішність як суб'єктивне переживання успіху (Дементій, 2005: 49); успіх як одиничне, випадкове, успішність як загальне, системне (Назар, 2013) тощо.

Суб'єктивізація та об'єктивізація стосується і самого поняття «успішність» (Четверик-Бурчак, 2013). Дослідників-науковців цікавить взаємодія успішності і особистості. Дослідження показують, що успішність має позитивний вплив на особистість, вченими визначені значущі зв'язки з результативністю, ефективністю, продуктивністю діяльності (Мексон, 1994); з рівнем відповідальності індивіда за свої дії, наміри, результати (Heider, 1958: 113); з готовністю особистості до інтелектуального саморозвитку (Смольсон, 2010); зі щастям, благополуччям, задоволенням від процесів, які стосуються суб'єктивного переживання людини (Белінская, 2001:169); з адекватною самооцінкою; позитивним мисленням, гармонійним розвитком. З точністю можна сказати, що успішність ґрунтується на позитивних інтенціях людини розвиватися.

Позаяк особистість, яка розвивається під впливом соціального оточення прагне з найбільшим успіхом «вписатися» у структуру суспільства, відбутися (Ананьев, 1968:13), з цього можна зробити висновок, що проявом соціальної успішності особистості є центрованість на морально-духовній культурі суспільства. Визначаючи соціальну успішність, слід враховувати її соціальну та психологічну природу. Таким чином, соціальна успішність особистості ґрунтується з одного боку на суспільних цінностях, а з другого на особистісних цінностях. Базовою цінністю вважається, зокрема чесність, щоб творити спільний з іншими людьми соціальний світ як свій життєсвіт (Бойченко, 2014: 120).

Соціальна успішність особистості має регулятивну функцію. Уявлення особистості про соціальну успішність впливає на процес самовизначення особистості та має оціночне судження про ефективність особистості у діяльності, грає важливу роль у самореалізації особистості у суспільстві (Тугушева, 2007).

До ефективних навичок соціальної успішності особистості португальські вчені відносять міжособистісну самовпевненість (Vagos, & Pereira, 2010: 657–665), ефективну міжособистісну поведінку, наявність позитивних думок, продуктивність в формальних соціальних ситуаціях.

Досліджуваний феномен має свою обумовленість, успішними не народжуються, а становляться, тому роль мотиваційного фактора потреби у самовдосконаленні має значення. Тож, науковці як соціальну успішність особистості розуміють не тільки оцінку її діяльності як успішної з боку суспільства, а й суб'єктивне відчуття людиною результатів своєї діяльності як успішних.

Теоретичний аналіз основних досліджень і публікацій щодо соціальної успішності особистості дозволяє об'єднати всі існуючі підходи з проблеми і визначити компоненти, складові та рівні сформованості інтегративного утворення. Але є вчені, які наполягають на тому, що компоненти соціальної успішності не можуть бути зведені до інтегральної оцінки щодо різних людей, тому вимірювання інтегративного утворення є проблемою (Толочек, 2015). На наше переконання теоретичний, трансдисциплінарний аналіз існуючих наразі компонентів досліджуваного поняття уможливило створення експериментальної структури соціальної успішності молодших школярів як інтегративного утворення з відповідною стратегією дослідження компонентів цієї структури.

Мета та завдання статті – теоретичне обґрунтування експериментальної структури соціальної успішності молодших школярів; емпіричне дослідження початкового стану компонентів структури соціальної успішності молодших школярів

Матеріал і методи досліджень. Експериментальне дослідження проводилося у загальноосвітніх закладах середньої освіти у період з 2019 по 2020 рр. У якості досліджуваних брали участь учні 3-х класів віком з 8-ми до 10-ти років. Загалом дослідженням було охоплено 318 дітей початкової школи із 2-х регіонів України (Західний та Центральний). Вибірку нашого дослідження склали: учні спеціалізованої школи №304 з поглибленим вивченням інформаційних технологій міста Києва, контрольна група (n=30) та експериментальна (n=32); учні спеціалізованої школи I-III ступенів №31 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу міста Києва, контрольна група (n=30)

та експериментальна (n=33); учні спеціалізованої школи №3 загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів Подільського району міста Києва, контрольна група (n=32) та експериментальна (n=31); учні навчально-виховного комплексу «Оболонь» міста Києва, контрольна група (n=33) та експериментальна (n=34); учні Нововолинського ліцею №2 Нововолинської міської Ради Волинської області міста Нововолинськ, контрольна група (n=29) та експериментальна (n=31).

Для досягнення мети і реалізації завдань наукового дослідження застосовувалися наступні методи: суб'єктивні – психологічне спостереження, бесіда; проєктивні – проєктивний малюнок, метод незавершених речень; об'єктивні – експеримент, тестування; математичні – обробка емпіричних даних (описові статистики для узагальнення результатів дослідження), кореляційний аналіз (ранговий коефіцієнт кореляції r Пірсона), для визначення взаємозв'язків між показниками мотиваційного, інструментального, емоційно-поведінкового компонентів структури соціальної успішності молодших школярів.

В експериментальному дослідженні були використані наступні стандартизовані психодіагностичні методики: 1) методика «Вивчення мотивів учіння» М. Гінзбурга (для виявлення найбільш характерних мотивів навчання молодших школярів) (Співак, 2011: 141-145); 2) проєктивний малюнок «Що мені подобається у школі» Л. Лусканової (для вивчення рівня шкільної мотивації) (Лусканова, 1993: 15-18.); 3) стандартизована методика визначення рівня розумового розвитку молодших школярів Е. Замбацявічене (для дослідження поняттєвого мислення), нами було використано I субтест методики (для визначення суттєвих ознак предметів або явищ від несуттєвих, дрігорядних), II субтест методики (для визначення володіння учнями операціями абстрагування), а також (для визначення розвитку інтелектуальних умінь) нами було використано III субтест методики (для перевірки умінь встановлювати логічні зв'язки і відносини між поняттями, робити умовиводи за аналогією), IV субтест (для виявлення уміння узагальнювати). За результатами виконання завдань субтестів можна скласти враження про запас знань учнів, що відповідають навчальній програмі початкової школи (Співак, 2011: 120-124); 4) тест дивергентного мислення Е. Туніка (модифікований варіант креативного тесту Вільямса), (для ідентифікації та оцінки когнітивних, креативних характеристик: швидкість; гнучкість; оригінальність; розробленість; словниковий запас, образне творче використання мови) (Туник, 2003: 16); 5) методика «Сходінки» (для визначення рівня самооцінки) (Дєдов, 2014); 6) методика «Закінчи речення» (для визначення ставлення до моральних норм) (Головей, Рибалко, 2005: 366); 7) україномовна адаптована шкала наполегливості і самодисципліни К. Фоменко (авторів – Т. Літл, Б. Ваннер) (для визначення наполегливості і самодисципліни) (Фоменко, 2018; 160); 8) методика «Казка» Л. Фатіхової (для виявлення здатності дитини до інтерпретації та оцінки вчинків інших, вміння ідентифікувати себе з іншими (у цій методиці з тваринами), вміння прогнозувати ситуацію в залежності від скоєного вчинку, вміння розуміти свої емоції та емоції інших) (Фатіхова, 2011: 66).

Укладений банк методик дозволив створити цілісну картину сформованості у молодших школярів соціальної успішності, яка постає як структурний феномен, до якого входять наступні компоненти: *мотиваційний компонент* (потреба у пізнанні, мотивація досягнення успіху); *інструментальний компонент* (когнітивна складова (знання, поняттєве та дивергентне мислення)), (операційна складова (інтелектуальні уміння, інтелектуально-пізнавальні уміння)), (оцінно-результативна складова (самооцінка)), *емоційно-поведінковий компонент* (ціннісна складова (ціннісні орієнтації)), (вольова складова (вольові якості: наполегливість, самодисципліна), (емоційно-комунікативна складова (соціальний, емоційний інтелект), які й утворюють структуру соціальної успішності молодших школярів.

Результати та їх обговорення. Емпіричне дослідження проводилось із застосуванням вищезазначених психодіагностичних методик з наступною обробкою й аналізом результатів. Статистична обробка одержаних результатів проводилась із використанням χ^2 -критерію Пірсона. Критичні значення $\chi^2=5,991$ ($p \leq 0,05$), $\chi^2=9,21$ ($p \leq 0,01$) (Сидоренко, 1998).

Одержані результати щодо рівнів сформованості компонентів соціальної успішності молодших школярів експериментальної й контрольної груп для унаочнення подано в табл. 1 і на рис. 1 і 2.

Таблиця 1

Рівні сформованості компонентів соціальної успішності молодших школярів

Група	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	Мотиваційний компонент					
Експериментальна	32	19,57%	83	51,55%	46	28,88%
Контрольна	32	20,38%	83	52,87%	42	26,75%
	Інструментальний компонент					
Експериментальна	39	24,38%	81	50,31%	41	25,31%
Контрольна	41	25,96%	77	48,73%	39	25,32%
	Емоційно-поведінковий компонент					
Експериментальна	12	7,25%	112	69,57%	37	23,19%
Контрольна	11	7,43%	99	62,85%	47	29,72%

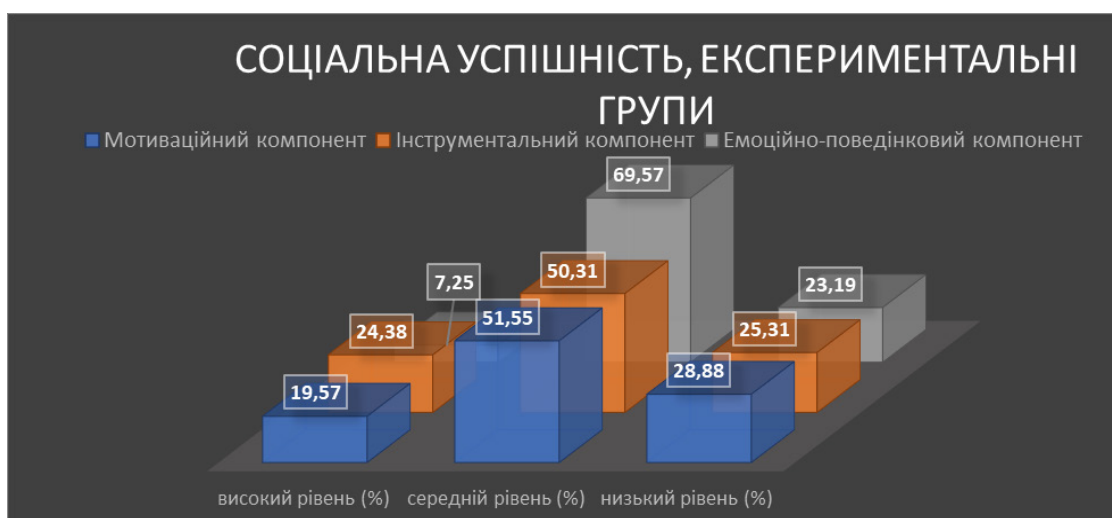

Рис. 1. Рівні сформованості компонентів соціальної успішності молодших школярів з експериментальної групи

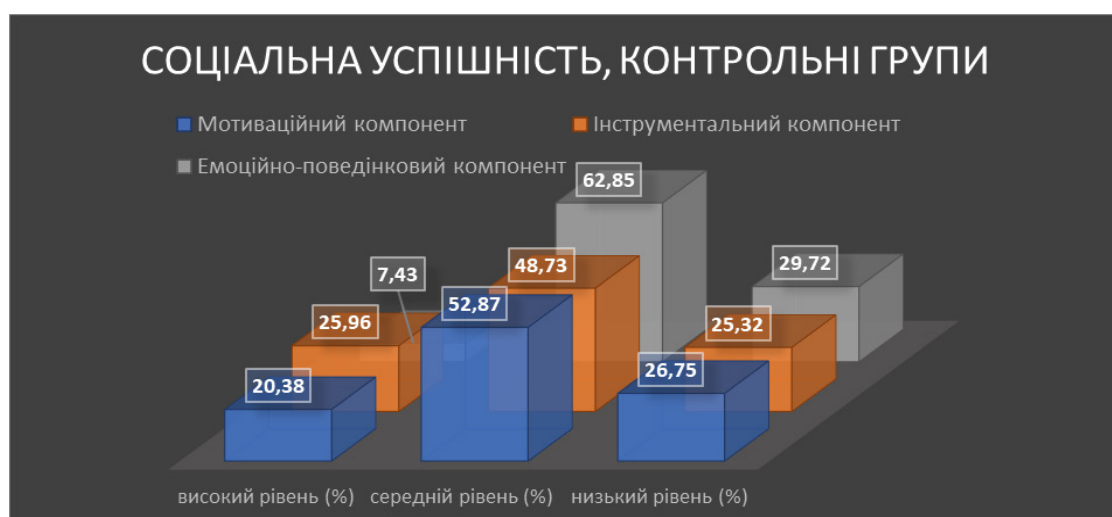

Рис. 2. Рівні сформованості компонентів соціальної успішності молодших школярів з контрольної групи

Як помітно з табл. 1 і на рис. 1 і 2, загалом встановлено переважання кількості молодших школярів із середнім рівнем сформованості за усіма компонентами соціальної успішності. Натомість за усіма компонентами соціальної успішності значно меншою виявилася кількість молодших школярів із низьким рівнем сформованості і найменшою – з високим рівнем сформованості.

Молодші школярі з високим рівнем сформованості мотиваційного компонента (експериментальна група – 19,57%, контрольна група – 20,38%) характеризуються стійким пізнавальним інтересом, прагненням глибоко вивчати всі освітні дисципліни, позитивним ставленням до учіння і школи. Молодших школярів із високим рівнем сформованості інструментального компонента (експериментальна група – 24,38%, контрольна група – 25,96%) вирізняє сформоване понятійне мислення, великий обсяг знань, розвинуте дивергентне мислення, адекватна самооцінка. Проявами високого рівня сформованості емоційно-поведінкового компонента (експериментальна група – 7,25%, контрольна група – 7,43%) в молодших школярів є переважно адекватні емоційні реакції, здатність свідомо регулювати власними діями і вчинками, засобами вольових зусиль, обґрунтовуючи свій вибір моральними установками.

Молодші школярі із середнім рівнем сформованості мотиваційного компонента (експериментальна група – 51,55%, контрольна група – 52,87%) вирізняються досить стійким пізнавальним інтересом і прагненням глибоко вивчати майже половину освітніх дисциплін, амбівалентним ставленням до учбової діяльності і школи. Молодших школярів із середнім рівнем сформованості інструментального компонента (експериментальна група – 50,31%, контрольна група – 48,73%) характеризує частково сформоване понятійне мислення, недостатньо великий обсяг знань, посередньо розвинуті: швидкість, гнучкість, оригінальність, розробленість, семантичні здібності, що характеризують дивергентне мислення, адекватна і неадекватна (знижена чи завищена) самооцінка. Проявами середнього рівня сформованості емоційно-поведінкового

компонента (експериментальна група – 69,57%, контрольна група – 62,85%) у молодших школярів є здатність свідомо оцінюючи, регулювати власні дії і вчинки, емоційні реакції, засобами вольових зусиль, майже в половині ситуацій, але ставлення до моральних норм ще недостатньо стійке.

Молодші школярі з низьким рівнем сформованості мотиваційного компонента (експериментальна група – 28,88%, контрольна група – 26,75%) характеризуються нестійким пізнавальним інтересом, прагненням вивчати окремі освітні дисципліни, здебільшого негативним ставленням до учіння і школи. Молодших школярів із низьким рівнем сформованості інструментального компонента (експериментальна група – 25,31%, контрольна група – 25,32%) вирізняє недостатньо сформоване понятійне мислення, малий обсяг знань, слабо розвинуте дивергентне мислення, неадекватна самооцінка. Проявами низького рівня сформованості емоційно-поведінкового компонента (експериментальна група – 23,19%, контрольна група – 29,72%) у молодших школярів є здатність свідомо регулювати власні дії і вчинки, засобами вольових зусиль, лише в окремих ситуаціях, тому що ставлення до моральних норм нестійке, пасивне.

Відмінності між одержаними результатами за рівнями сформованості мотиваційного ($\chi^2=0,131$), інструментального ($\chi^2=0,151$) та емоційно-поведінкового ($\chi^2=1,985$) компонентів соціальної успішності молодших школярів експериментальної й контрольної груп є статистично незначущими. Відсутність статистично значущих відмінностей між емпіричними результатами, які було одержано в експериментальній і контрольній групі, підтверджує однорідність цих груп і репрезентативність вибірки.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми дозволив окреслити сутність соціальної успішності молодших школярів. Соціальна успішність молодших школярів – це інтегративне утворення, компоненти якого утворюють структуру соціальної успішності молодших школярів. Експериментальне дослідження із застосуванням спеціально підібраних методик уможливило створення цілісної картини сформованості у молодших школярів соціальної успішності, яка постає саме як структурне утворення і містить такі компоненти: *мотиваційний компонент* (потреба у пізнанні, мотивація досягнення успіху); *інструментальний компонент* (когнітивна складова (знання, поняттєве та дивергентне мислення)), (операційна складова (інтелектуальні уміння, інтелектуально-пізнавальні уміння)), (оцінно-результативна складова (самооцінка)), *емоційно-поведінковий компонент* (ціннісна складова (ціннісні орієнтації)), (вольова складова (вольові якості: наполегливість, самодисципліна), (емоційно-комунікативна складова (соціальний, емоційний інтелект).

Аналіз результатів емпіричного дослідження дає розуміння їхньої корисності стосовно впровадження у процес навчання, заля оптимізації формування соціальної успішності та оптимізації щасливого дитинства. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці на основі результатів здійсненого емпіричного дослідження програми психолого-педагогічного супроводу формування соціальної успішності. Результати кореляційного аналізу (ранговий коефіцієнт кореляції r Пірсона) дозволили визначити взаємозв'язки між показниками мотиваційного, інструментального, емоційно-поведінкового компонентів структури соціальної успішності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Ананьев, Б. Г. Структура личности / Б. Г. Ананьев. – Л.: Ленинградский университет, 1968. – 340 с.
2. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том1. – Чернівці: Букрек, 2015 – 840 с.
3. Батурич, Н. А. Психология успеха и неудачи : учебное пособие / Н. А. Батурич. – Челябинск : ЮУрГУ, 1999. - 99 с.
4. Белинская Е.П. Социальная психология личности: [учеб. пособ. для вузов] / Е.П. Белинская, О.А. Тихомандрицкая. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 301с.
5. Бойченко М. Гідність, цілісність і успішність: академічні та громадянські чесноти [Текст] / М. Бойченко // Філософська думка : Український науково-теоретичний часопис. - 2014. - N 5. - С. 110-123.
6. Войтко В. І. Короткий психологічний словник: словарь / За ред. В. І. Войтка. – Київ: Вища школа, 1976. – 192с.
7. Головчанова Н.С. Социально-психологические характеристики успешности региональной элиты: автореф. дис... канд. псих. наук: 19.00.05 / Н.С. Головчанова; ЯрГУ – Ярославль., 2010. – 26 с
8. Головей Л.А., Рыбалко Е.Ф. Практикум по возрастной психологии: Учеб. Пособие / Под ред. Л.А. Головей, Е.Ф. Рыбалко. – СПб.: Речь, 2005. – 688 с.:ил.
9. Діагностика готовності дітей до школи / [упоряд.: О. Дєдов]. – Хотин, 2014. – 194 с.
10. Дементий Л.И. Ответственность как ресурс личности: монография. / Л.И. Дементий. – М.: Информ – Знание, 2005. – 188 с.
11. Гльїна Ю.М. Методика дослідження моделі життєвих виборів «Успіх» //Актуальні проблеми психології. Том. 3. Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / За ред. Максименка С.Д., Кісарчук З.Г. – Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України; Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – Вип. 7. – С. 244 – 256.
12. Лусканова, Н.Г. Нарушения психического развития и школьная дезадаптация. Диагностика школьной дезадаптации: научно-методическое пособие для учителей начальных классов и школьных психологов / Лусканова, Н.Г. Москва : Социальное здоровье России, 1993. – С. 15-18.
13. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1994. – 702 с.
14. Назар Ю.О. Дефініція поняття успішності професійної діяльності в соціально- психологічному контексті [Електронний ресурс] / Ю. О. Назар // Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2013. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2013>.
15. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М.: Рус.яз.,1987. – 797с.

16. Смульсон М. Л. Стратегії формування успішності суб'єкта діяльності // Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Успішність особистості: потенціал та обмеження», 2010.
17. Співак, Л.М. Діагностика і корекція "Я - концепції" молодших школярів з низьким рівнем навчальних досягнень [Текст] : навч. посіб. / Л. М. Співак. – 2-ге вид., доп. – К. : Каравела, 2011. – 224с.
18. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб. : ООО «Речь», 1998. – 350 с.
19. Тугушева А. Р. Представление о социальной успешности и личное самоопределение юношества: автореф. дис... канд. псих. наук: 19.00.05 / А.Р. Тугушева: Удмурский ГУ. – Самара, 2007 – 24с.
20. Толочек В. А. Социальная успешность человека: внесубъектные и интересубъектные ресурсы // Изв. Сарат. ун-та. Нов. сер. Сер. Акмеология образования. Психология развития. 2015. Т. 4, вып. 2(14).
21. Туник Е.Е. Модифицированные креативные тесты Вильямса. – СПб: Речь. 2003. – 96.
22. Фатихова Л.Ф. Диагностический комплекс для психолого-педагогического обследования детей с интеллектуальными нарушениями / Л.Ф. Фатихова. – Уфа: ИЦ Уфимского филиала ГОУ ВПО «МГУ им. М.А. Шолохова», 2011. – 80 с.; 65 кар. С. 66.
23. Четверик-Бурчак А.Г. Ієрархія особистісних чинників успішності життєдіяльності людини. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «педагогіка і психологія». Вип. 19.2013.
24. Vagos, P., & Pereira, A. (2010). A proposal for evaluating cognition in assertiveness. *Psychological Assessment*, 22(3), 657–665. doi: 10.1037/a0019782
25. Hornby A.S. Oxford Students' Dictionary of Current English. Oxford-Moscow, 1983. – 769p.
26. Heider F. The Psychology of Interpersonal relations. – Hill-sdale, N J., 1958.

References:

1. Ananov, B.G. (1968). *Struktura lichnosti [Personality structure]* / B. G. Ananov.– L.: Leningradskii universitet,– 340 s. [in Russian].
2. Bekh, I.D. (2015). *Vybrani naukovi pratsi. Vychovannia osobystosti [Education of personality]*. Tom1. – Chernivtsi: Bukrek, – 840 s. [in Ukraine].
3. Baturin, N.A. (1999). *Psikhologiya uspekha i neudachi [The psychology of success and failure]: uchebnoe posobie / N. A. Baturin. – Cheliabinsk : IuUrGU, - 99 s. [in Russian]*.
4. Belinskaia, E.P. (2001). *Sotsialnaia psikhologiya lichnosti [Social psychology of personality]: [ucheb. posob. dlia vuzov] / E.P. Belinskaia, O.A. Tikhomandritckaia. – M.: Aspekt Press., – 301s. [in Russian]*.
5. Boichenko, M. (2014). *Hidnist, tsilnist i uspishnist: akademichni ta hromadianski chesnoty [Dignity, integrity and success: academic and civic virtues] [Tekst] / M. Boichenko // Filosofska dumka : Ukrainskyi naukovo-teoretychnyi chasopys. - N 5. - S. 110-123. [in Ukraine]*.
6. Voitko, V.I. (1976). *Korotkyi psykhologichnyi slovnyk [A short psychological dictionary]: slovar / Za red. V. I. Voitka. – Kyiv: Vyshcha shkola, – 192s. [in Ukraine]*.
7. Golovchanova, N.S. (2010). *Sotsialno-psikhologicheskie kharakteristiki uspeshnosti regionalnoi elity [Socio-psychological characteristics of the success of the regional elite]: avtoref. dis...kand. psikh. nauk: 19.00.05 / N.S. Golovchanova; IarGu – Iaroslavl,– 26 s. [in Russian]*.
8. Golovei, L.A. Rybalko E.F., (2005). *Praktikum po vozrastnoi psikhologii [Workshop on developmental psychology]: Ucheb. Posobie / Pod red. L.A. Golovei, E.F. Rybalko. – SPb.: Rech,– 688 s.:il. [in Russian]*.
9. Diedov, O. (2014). *Diahnostyka hotovnosti ditei do shkoly [Diagnosis of children's readiness for school] / [uporiad.: O. Diedov]. – Khotyn, – 194 s. [in Ukraine]*.
10. Dementii, L.I. (2005). *Otvettvennost kak resurs lichnosti [Responsibility as a resource of personality]: monografiia. / L.I. Dementii. – M.: Inform – Znanie, – 188 s. [in Russian]*.
11. Ilina, Yu.M. (2010). *Metodyka doslidzhennia modeli zhyttievkykh vyboriv «Uspikh» [Methods of research of the model of life choices "Success"] //Aktualni problemy psykhologii. Tom. 3. Konsultatyvna psikhologiya i psykhoterapiia: Zb. naukovykh prats Instytutu psykhologii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy / Za red. Maksymenka S.D., Kisarchuk Z.H. – Instytut psykhologii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy; Vydavets PP Lysenko M.M., – Vyp. 7. – S. 244 – 256. [in Ukraine]*.
12. Luskanova, N.G. (1993). *Narusheniia psikhicheskogo razvitiia i shkolnaia dezadaptatsiia. Diagnostika shkolnoi dezadaptatsii [Disorders of mental development and school maladaptation. Diagnosis of school maladaptation]: nauchno-metodicheskoe posobie dlia uchitelei nachalnykh klassov i shkolnykh psikhologov / Luskanova, N.G. Moskva: Sotsialnoe zdorove Rossii, – S. 15-18. [in Russian]*.
13. Meskon, M.Kh. (1994). *Osnovy menedzhmenta [Fundamentals of Management] / M. Kh. Meskon, M. Albert, F. Khedouri. – M.: Delo,– 702 s. [in Russian]*.
14. Nazar, Yu.O. (2013). *Definiitsiia poniattia uspishnosti profesiinnoi diialnosti v sotsialno- psikhologichnomu konteksti [Definition of the concept of success of professional activity in the socio-psychological context] [Elektronnyi resurs] / Yu. O. Nazar // Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. — Rezhym dostupu: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2013>. [in Ukraine]*.
15. Ozhegov, S.I. (1987). *Slovar russkogo iazyka [Russian Dictionary]: Ok 57000 slov / Pod red. chl.-korr. ANSSSR N.Iu. Shvedovoi. – 18-e izd., stereotip. – M.: Rus.iaz., – 797s. [in Russian]*.
16. Smulson, M.L. (2010). *Stratehii formuvannia uspishnosti subiekta diialnosti [Strategies for shaping the success of the subject of activity] // Tezy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Uspishnist osobystosti: potentsial ta obmezheniia». [in Ukraine]*.
17. Spivak, L.M. (2011). *Diahnostyka i korektsiia "Ia - kontseptsii" molodshykh shkolariv z nyzkym rivnem navchalnykh dosiahnen [Diagnosis and correction of "I - concepts" of junior schoolchildren with a low level of academic achievement] [Tekst] : navch. posib. / L. M. Spivak. – 2-he vyd., dop. – K. : Karavela,– 224s. [in Ukraine]*.

18. Sidorenko, E.V. (1998). *Metody matematicheskoi obrabotki v psikhologii* [Methods of mathematical processing in psychology]. – SPb. : OOO «Rech», 1998. – 350 s. [in Russian].
19. Tugusheva, A.R. (2007). *Predstavlenie o sotsialnoi uspekhnosti i lichnoe samoopredelenie iunoshchestva* [The idea of social success and personal self-determination of youth]: avtoref. dis...kand. psikh. nauk: 19.00.05 / A.R. Tugusheva: Udmurskii GU. – Samara, – 24s. [in Russian].
20. Tolochek, V.A. (2015). *Sotsialnaia uspekhnost cheloveka: vnesubektnye i intersubektnye resursy* [Human social success: non-subjective and intersubjective resources] // *Izv. Sarat. un-ta. Nov. ser. Ser. Akmeologiya obrazovaniia. Psikhologiya razvitiia*. T. 4, vyp. 2(14). [in Russian].
21. Tunik, E.E. (2003). *Modifitsirovannye kreativnye testy Viliamsa* [Modified Williams creative tests]. – SPb: Rech.– 96. [in Russian].
22. Fatikhova, L.F. (2011). *Diagnosticheskii kompleks dlia psikhologo-pedagogicheskogo obsledovaniia detei s intellektualnymi narusheniami* [Diagnostic complex for psychological and pedagogical examination of children with intellectual disabilities] / L.F. Fatikhova. – Ufa: ITc Ufimskogo filiala GOU VPO «MGGU im. M.A. Sholokhova»,– 80 s.; 65 kar. S. 66. [in Russian].
23. Chetveryk-Burchak, A.H. (2013). *Ierarkhiia osobystisnykh chynnykiv uspishnosti zhyttiediiialnosti liudyny* [Hierarchy of personal factors of success of human life]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya «pedahohika i psykhohiia»*. Vyp. 19. [in Ukraine].
24. Vagos, P., & Pereira, A. (2010). A proposal for evaluating cognition in assertiveness. *Psychological Assessment*, 22(3), 657–665. doi: 10.1037/a0019782
25. Hornby, A.S. (1983). *Oxford Students' Dictionary of Current English*. Oxford-Moscow, – 769 p.
26. Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal relations*. – Hill-sdale, N J.